

ISUS - ZRAKA ISTINE KOJA PROSVJETLJUJE SVE LJUDE

Hrvoje Šijak

U ovomu radu nastojimo ukratko prikazati odnos Crkve i nekršćanskih religija pomoću pitanja o istini. Pitanje istine ujedno je i pitanje temelja i smisla čovjekova života jer „istina oslobađa“

Uvod

U ovomu radu nastojimo ukratko prikazati odnos Crkve i nekršćanskih religija pomoću pitanja o istini. Pitanje istine ujedno je i pitanje temelja i smisla čovjekova života jer „istina oslobađa“ (usp. Iv 8,32). Kako o pitanju istine ne raspravlja samo religija, već gotovo svaka znanost, posebice filozofija, u radu smo dosta prostora posvetili upravo promišljanju o spoznaji istine putem razuma, filozofiji. Prvo, nastojat ćemo pokazati kako je pitanje istine pitanje cijeloga čovjeka te kako čovjek pomoću filozofije, ali i religije, nastoji pronaći odgovor na pitanje o istini. Drugo, dokazat ćemo da istina postoji, a treće, slijedit će rasprava oko toga može li čovjek spoznati što je istinito, a što lažno u mnoštvu odgovora koji mu se nude. Četvrto, nastojat ćemo pokazati kako su upravo religije jedino što čovjeku daje odgovor i peto, govorit ćemo o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama. Valja napomenuti kako se radi o najtežemu čovjekovu pitanju te kako ovdje problem možemo samo ukratko približiti. Također, cilj nam nije pokazati što je istina, već samo to zašto je važno čuti odgovor religije i njezino mišljenje o određenom problemu današnjice te kako se Crkva postavila prema pitanju istine u međureligijskom dijalogu.

Danas se u svijetu religiju i vjeru nastoji potisnuti, maknuti iz društvenoga života i „ostaviti je kod kuće“. Sekularizacija je proces u kojemu živimo. Oni koji takav proces potiču drže da se radi o napretku, no mišljenja

smo da se radi o velikom nazadovanju. Maknemo li religiju iz društva, maknuli smo je u potpunosti jer ne postoji religija koja nije usmjerena na bližnjega, na društvo. Religija i vjera koja se ostavlja kod kuće mrtva je, a time je možda umrla i posljednja čovjekova nada, njegovo posljednje uporište. No krenimo redom.

1. Čovjek i njegova pitanja

Otkada postoji čovjek, postoji i religija, odnosno postoje razni obredi i kultovi. To se najbolje očituje u arheološkim iskopinama grobnica koje nam pokazuju da je čovjek oduvijek vršio određene obrede za pokojnika. U grobove je spremao razne predmete, pa čak i hranu za pokojnika, te zaključujemo da je taj isti čovjek oduvijek promišljao o životu nakon tjelesne smrti, o svijetu iza ovoga našeg vidljivog svijeta, o metafizici. Čovjek je zapravo *homo religiosus*¹. Zašto postojim umjesto da ne postojim? Koji je smisao života? Što je istina? Kako otkriti istinu? Jesam li slobodan? Postoji li Bog? Kakav je Bog? Po čemu jest sve što jest? Ovo su samo neka od pitanja koja svaki čovjek na ovaj ili onaj način postavlja. Može se slobodno reći da su upravo ta pitanja i promišljanje o njima ono bitno u čovjeku. Upravo zato što ih postavlja on jest čovjek. Ta su pitanja temeljna pitanja ljudske egzistencije, ona spadaju u ljudsku narav. No ta pitanja čovjeku nije dostatno samo postaviti, već on želi pronaći odgovor na njih, njemu je u naravi da traži

odgovore.² Fundamentalna su pitanja svim ljudima zajednička i kod svih su u osnovi ista, no odgovori su ono po čemu se jedan čovjek razlikuje od drugoga. Sva pitanja filozof Immanuel Kant ispravno sažimlje u pitanje: „Što je čovjek?“³ Pitanje je dakle jedno, no čini se da je odgovora koliko i ljudi.

Zanimljivo je da smo u prošlom odlomku započeli s tvrdnjom da je čovjek religiozno biće, a završili s pitanjem filozofa Immanuela Kanta. To zapravo i nije toliko čudno. Okrenemo li se prošlosti, uvidjet ćemo koliko se snažno isprepliću religija i filozofija. To je ujedno i ispreplitanje filozofije i teologije. Njihov je dijalog uvelike utjecao na ljudske svjetonazore, a onda i na živote ljudi. No zašto filozofija nije teologija, odnosno zašto teologija nije filozofija? Po čemu se razlikuju? Osnovna bi razlika bila ta da filozof polazi od svojega razuma dok teolog polazi od objave. Onaj prvi svoja otkrića provjerava isključivo razumom dok onaj drugi uz razumsku provjeru ima i objavljene istine koje ne smije zanijekati. Tako npr. filozof u svojim promišljanjima može doći do toga da postoji prauzrok ovoga svijeta, a teolog će doći do toga da je taj uzrok zapravo Bog Stvoritelj. Na ovom primjeru vidimo kako se filozofija i teologija nadopunjuju. Međutim, filozof može doći do zaključka kako je tvrdnja „Bog postoji“ besmislena i teolog se s tim nikako ne može složiti. U ovom se slučaju filozofija i teologija isključuju.

² ARISTOTEL, *Metafizika*, Zagreb, 1992., 1.

³ Boris KALIN, *Povijest filozofije*, Zagreb, 2001., 174.

¹ Paul POUPARD, *Religije*, Zagreb, 2007., 5.

Filozof i teolog se, dakle, mogu oko problema slagati, ali i razilaziti. Naime, glavni je problem što ne postoji jedna filozofija ili jedna teologija, već ih ima mnogo. No tko je u pravu? Je li ispravna ova teologija ili ona filozofija? Ili su obje istinite? Ili nijedna? U ovome radu, kako smo već napomenuli, nećemo toliko tražiti odgovore na ta pitanja, već ćemo nastojati ukazati na važnost religije u ovoj problematici.

2. Istina

U susretu s ljudima iz različitih životnih sredina, s drukčijim pogledima na svijet i život, koji na važna pitanja imaju različite, pokatkada potpuno oprečne odgovore, čovjek brzo primijeti da ono što je on smatrao samo po sebi razumljivim i za što je mislio da je zajednička baština sviju za mnoge više nije tako shvatljivo i prihvatljivo.⁴ No čovjek u mnoštvu različitih mišljenja želi naći „ono pravo“. Disciplina unutar filozofije koja se time bavi zove se filozofija spoznaje. Njezin je zadatak da u mnoštvu različitih uvjerenja potraži „ono pravo“ ili da u svakome uvjerenju nađe ono „zrnce istine“ koje se svuda krije.⁵

No postoji li istina uopće? Da istina postoji, možemo se lako uvjeriti na sljedećemu primjeru. Naime, netko može ustvrditi:

A. Istina ne postoji.

Da takva tvrdnja logički ne može biti istina, uvjerit ćemo se na sljedeći način:

B. Istina ne postoji.

C. Tvrdnja A je istinita.

D. Istina je da ne postoji istina.

Iz točke C jasno je kako bi osoba koja zastupa mišljenje da „istina ne postoji“ istovremeno trebala smatrati istinitim da istina i postoji i ne postoji. No logički je nemoguće da nešto istovremeno i jest i nije. Dakle, tvrdnja A ne može biti istinita.

Iz ovoga je primjera jasno i to da postoje istinite tvrdnje, ali i one neistinite. Već je Aristotel ustvrdio da čovjek po svojoj naravi teži za znanjem, on dakle teži k tome da spozna istinu. U gornjemu smo dokazu pokazali da istina postoji, no što je istina? Istina je termin koji gotovo svakodnevno koristimo, ali na pitanje: što je to istina nije lako odgovoriti. Ipak, kada se govori o istini, obično se misli na poklapanje uma i stvarnosti. Kako kaže logičar Alfred Tarski: „Istinit iskaz je onaj iskaz koji izriče da među stvarima postoji taj i taj odnos, i među stvarima doista postoji taj odnos.“⁶

Iz svega je napisanoga jasno da postoji istina, ali i neistina (laž). No problem nije toliko u pitanju postoji li istina ili laž. Ključno je pitanje što je istina, a što laž u konkretnu slučaj. Je li istina da postoji objektivni moralni zakon? Je li istina da postoji Bog? Je li istina da smo slobodna bića? Je li istina da je smrt kraj svega našeg postojanja? Zbog toga su svi ljudski naponi usmjereni upravo prema tome razlučivanju istinitoga od neistinitoga; radi se o istinitosti odgovora na temeljna

⁴ Ivan MACAN, *Filozofija spoznaje*, Zagreb, 1997., 15.

⁵ *Isto*, 17.

⁶ *Isto*, 30.

ljudska pitanja. Ta pitanja u mnogočemu nadilaze ovaj naš svijet osjetilnoga iskustva pa ih se naziva i metafizičkim pitanjima.

3. Mogućnost spoznaje istine

Otkada postoji filozofija, postoje i odgovori na metafizička pitanja. Filozofi su stoljećima, proučavajući svijet oko sebe, nastojali dati odgovor na metafizička pitanja, nastojali su otkriti što je temelj svega postojanja. Unatoč tome što je jasno da postoji istina, filozofi se, ali i svi ostali ljudi, nikako ne mogu složiti oko toga što je temelj našega postojanja. Jedni tvrde da je to bitak, drugi da je to osobni Bog, treći da temelj ne postoji itd. Ista je situacija kod svakoga metafizičkog pitanja.

Prvi koji se problemu mogućnosti spoznaje istine o temelju svega najviše posvetio jest Immanuel Kant. On prvi nastoji ozbiljno ispitati je li čovjeku uopće moguće vlastitim razumom dati istinit odgovor na metafizička pitanja. Taj je njegov pokušaj poznat kao „kritika čistoga uma“, odnosno „kopernikanski obrat“. Naime, sve do Kanta se pretpostavljalo da čovjek može spoznati istinu o cjelokupnoj stvarnosti. Sada se, međutim, ta mogućnost dovodi u pitanje te se ispituje što mi to uopće možemo znati. Da bismo bolje shvatili o čemu se radi, poslužiti ćemo se sljedećim primjerom. Čovjek ima osjetilo vida te opaža svijet oko sebe. Međutim, znanstvenici su ustvrdili da naše oko reagira samo na ograničen raspon valnih duljina. Drugim riječima, mi ne vidimo cjelu stvarnost i postoji mnogo toga što nadilazi naš vid. Naše oko jednostavno ne može reagirati na nešto što nadilazi njegov raspon reagiranja. Isto je i s

ostalim osjetilima, a čini se da je slično i s našim razumom. Poput oka, naš razum nema mogućnost „vidjeti“ svu stvarnost, odnosno spoznati temelj svega što postoji.

Izgleda da čovjek svojim snagama i sposobnostima ne uspijeva doći do sigurne spoznaje. S Immanuelom Kantom započeo je postupan gubitak povjerenja u sposobnost našega razuma, a nekako je započeo i pad filozofije, odnosno metafizike. Izgleda da mi do odgovora na svoja temeljna pitanja ne možemo doći. Ako pak i damo neki odgovor, ne možemo znati je li ispravan taj ili neki drugi i čini se da svi odgovori jednako vrijede. Ukratko: sve je manje nade da bi se od filozofije mogli dobiti odlučni odgovori na takva pitanja.⁷

Međutim, pitanja su ostala. To pak znači da je čovjek više biće pitanja i traženja negoli biće koje ima odgovore. Kao takvu biću nije mu lako živjeti. Jer čovjek vlastiti život nikada ne može temeljiti na sumnji, nesigurnosti ili laži: takvo bi postojanje stalno uznemirivali strah i tjeskoba. Čovjek se, dakle, može definirati *kao onaj koji traži istinu*.⁸

4. Religije

Čovjek si, čini se, sam ne može pomoći. No ovo otkriće nije uništilo svaku mogućnost spoznaje. Pretpostavit ćemo na trenutak da Bog postoji i definirati ga onako kako to čini

⁷ IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke Crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), Zagreb, 1999.

⁸ Isto.

klasični teizam, kao biće koje je jedno, beskonačno, samoopstojno, netjelesno, vječno, nepromjenjivo, neprolazno, jednostavno, savršeno, sveznajuće i svemoćno.⁹ Jasno je da bi takav Bog znao za nevolju u kojoj se čovjek nalazi, a budući da je dobar, on bi čovjeku nastojao pomoći. U tome slučaju nije čovjek taj koji otkriva Istinu, već se Istina njemu sama otkriva. Smatramo da upravo činjenica koja proizlazi iz „kopernikanskoga obrata“, odnosno to da je mogućnost spoznaje istine možda za nas i nemoguća, daje golemu važnost religijama objave. Želimo reći da jedino te religije imaju odgovor koji čovjek traži, a razum mu ga možda ne može dati. To su one religije u kojima se Bog sam preko proroka objavio čovjeku: židovstvo, kršćanstvo, islam. Također, smatramo da je upravo kršćanstvo religija koju treba očekivati kada čovjek ne pronalazi odgovor. U kršćanstvu, naime, sam Bog za sebe govori u Isusu Kristu koji je pravi Bog i pravi čovjek. Religije govore „o“ Svetom, „o“ Bogu“, „o“ njemu, „umjesto njega“ ili „u njegovo ime“; jedino u kršćanskoj religiji sam Bog govori čovjeku u svojoj Riječi.¹⁰ To ne znači da je kršćanstvo istinito, ali držimo da ono najbolje odgovara stvarnosti u kojoj je čovjeku potrebna pomoć. Ako postoji Bog, a mi o njemu ne možemo mnogo toga sigurno spoznati, onda je upravo to da nam on sam kaže što je potrebno znati pojava koja je gotovo

nužna. Što god ljudski razum „ne znajući“ (usp. Dj 17,23) istražuje, to se samo po Kristu može pronaći: ono, naime, što se u njemu samome objavljuje jest „punina istine“ (usp. Iv 1,14–16) svakoga stvorenja koje je u njemu i po njemu stvoreno te tako u njemu ima i svoje postojanje (usp. Kol 1,17).¹¹

Nije li divno znati da upravo spoznaja da smo prilično nemoćni pred pitanjima života daje religijama objave veću vjerodostojnost? Razum kao da bez objave nema što raditi, nema siguran predmet, a upravo vjera zahtijeva da se njezin predmet shvati uz pomoć razuma; razum, dotičući vrhunac istraživanja, drži nužnim sve što vjera pokazuje.¹² Ljudi očekuju od različitih religija odgovor o skrivenim zagonetkama ljudske egzistencije koje, kao nekada, tako i danas, duboko uzbuđuju ljudska srca: što je čovjek, što je smisao i cilj našega života, što je dobro, a što je grijeh, odakle boli i zašto, koji put vodi do istinske sreće, što je smrt, sud i nagrada nakon smrti i što je napokon onaj konačni i neizrecivi misterij koji obuhvaća našu egzistenciju i odakle smo došli i kamo idemo?¹³

Ipak, problem time nije riješen. Činjenica je da postoji nekoliko religija koje imaju obja-

⁹ Usp. Huw Parri OWEN, *Concepts of Deity*, London, 1971., citirano u Brian DAVIES, *Uvod u filozofiju religije*, Zagreb, 1998., 31.

¹⁰ Usp. MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije* (30. IX. 1996.), Zagreb, 1999.

¹¹ MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije* (30. IX. 1996.), Zagreb, 1999.

¹² Usp. IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke Crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), Zagreb, 1999.

¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.).

vu određenih istina, a iako se u mnogočemu te religije slažu, ipak postoje područja u kojima se razilaze te imaju čak i oprečne stavove. To znači da sve religije ne mogu biti istinite. Mogu sve biti lažne, ali ne mogu sve biti istinite. Uzmimo za primjer kršćanstvo i islam. Za kršćane je Isus utjelovljeni Bog dok za muslimane nije. Slično je usporedimo li islam i židovstvo, a to pak znači da sve religije ne možemo svesti na jednu jer se međusobno isključuju. Dakle, ostaje otvoreno pitanje koja je od religija „ona prava“, a otvoreno je i pitanje postoji li uopće „ona prava“ religija. Ovo je još jedno područje u kojemu vjera i razum trebaju surađivati. Ipak, tim se problemom u sljedećemu poglavlju nećemo baviti. Bavit ćemo se drugim problemom, naime time kako se Crkva nastoji postaviti prema nekršćanskim religijama.

5. Crkva i nekršćanske religije

Odnos jedne religije prema drugoj nije jednostavan. Kao što smo već rekli, religije nude čovjeku odgovore na njegova temeljna pitanja. Na tim odgovorima čovjek temelji svoj život, svoje postupke, ponašanje i shvaćanje stvarnosti koja ga okružuje. Zamislite da svoj život temeljite na vjeri u Isusa Krista, a netko vam ustvrdi da on nije utjelovljeni Bog već samo mudar čovjek. Ili zamislite da ne vjerujete u Boga i živite hedonistički, a netko vam ustvrdi da Bog postoji i da je način vašega života pogriješan. Ukratko, sve što ste vi mislili da je sigurno postalo je upitno, štoviše krivo. Cijeli vaš život kao da je promašen. Stoga je jasno zašto je međureligijski dijalog istodobno iznimno važan, ali je i iznimno težak i osjetljiv. U međureligijskom

dijalogu sve se najintimnije i najvažnije u vašemu životu preispituje. Jasno je i da bi gotovo svatko volio da je njegovo poimanje stvarnosti najispravnije i da je drugi onaj koji bi se trebao mijenjati.

S pravom zapaža Y. Congar: „Stoljećima se je nastojalo *drugoga* svesti na sebe. Ljubilo ga se je i poštivalo poradi onoga što je taj drugi mogao postati idući prema onome što smo mi bili.”¹⁴ Stoljećima je među ljudima sukob bio izraženiji ako su im se svjetonazori razlikovali, a svjetonazori su bili usko vezani za religiju. Nažalost, raznolikost je na području religioznosti često rezultirala velikim sukobima. To nikako ne znači da su religije po sebi zle ili da su vjernici i religiozni ljudi željni sukoba, ali znači da smo očito stvari krivo postavili i shvatili.

Tako je bilo sve donedavno, točnije do 20. stoljeća, dok se konačno nije shvatilo da monološki, a veoma često i konfliktan stav prema drugima više nije moguć. To su shvatili i sabornici Drugoga vatikanskog sabora te od anateme drugih i drukčijih uputili Crkvu na put dijaloga.¹⁵ Crkva nije odgovorila na sva pitanja i probleme međureligijskoga dijaloga, ali je dala mnoge odlučujuće smjernice od kojih ćemo neke sada ukratko razmotriti. Crkva shvaća važnost religije u ljudskome životu i to da sve češći susreti među ljudima

¹⁴ Usp. Nikola BIŽACA, O teološkom značenju međureligijskog dijaloga, u: *Crkva u svijetu*, 44 (2009.) 2, 192–214.

¹⁵ Usp. Nikola BIŽACA, O teološkom značenju međureligijskog dijaloga, u: *Crkva u svijetu*, 44 (2009.) 2, 192–214.

i kulturama zahtijevaju međureligijski dijalog radi rješavanja problema i potreba čovječanstva, pojašnjavanja smisla života i promicanja zajedničkoga djelovanja za mir i pravednost u svijetu.¹⁶ Religije širom svijeta nastoje različitim načinima priteći u pomoć nemiru ljudskoga srca predlažući putove, tj. nauke, zapovijedi života i svete obrede. Katolička Crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama ima istinita i sveta. (...) Nekršćanske religije, premda se u mnogome razlikuju od onoga što Crkva drži i naučava, ipak nerijetko odražavaju zraku one Istine što prosvjetljuje sve ljude.¹⁷

Drugim riječima, nisu nekršćanske religije u potpunosti u krivu. Jasno je da Katolička Crkva ne može prihvatiti to da u Isusu Kristu nije punina objave. Jasno je da ne treba od nekršćanskih religija zahtijevati da, primjerice, vjeruju u Presveto Trojstvo. Svaka religija ima pravo na svoju autonomiju, na svoje mišljenje. Međutim, daleko od toga da bi takvo što značilo da su sve religije jednako plauzibilne ili da bi zbog međureligijskoga dijaloga trebale obezvrjediti sadržaje vlastite vjere. Mora se naglasiti da nipošto nije prijezir ili obezvrjeđivanje ako katolička teologija tvrdi da sve istinito i vrijedno u drugim religijama dolazi od Krista u Duhu Svetomu: štoviše, to je najbolji način da kršćanstvo izrazi svoje poštovanje takvih religija.¹⁸

¹⁶ Usp. MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije* (30. IX. 1996.), Zagreb, 1999.

¹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.).

¹⁸ MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije* (30. IX. 1996.),

S druge strane, Crkva osuđuje svaku diskriminaciju ljudi koja se provodi zbog rase ili boje, društvenoga položaja ili religije kao stranu Kristovu duhu. Sveti Sabor (...) žarko zaklinje kršćane vjernike da „vladajući se lijepo među poganima“ (1 Pt 2,12), ako je moguće, koliko je do njih, žive u miru sa svim ljudima tako da budu doista sinovi Oca koji je na nebesima.¹⁹

Ukratko, svi su narodi jedna zajednica, imaju isti iskon jer je Bog sav ljudski rod nastanio po svojoj površini zemaljskoj; svima je posljednji cilj Bog, čija se providnost i svjedočanstvo dobrote, a i naum spasenja, protežu na sve, dok se ne sjedine izabrani u svetome gradu koji će osvjetliti Božji sjaj, gdje će narodi hoditi u njegovu svjetlu.²⁰ Kako ćemo do toga cilja doći, ovisi o nama, ovisi o tome kojim putem krenemo. No jasno je da ćemo slijedeći istinu do cilja i doći. Jer je istina, gdje god se nalazila i gdje god bila zapisana, ipak istina. Mi se kao kršćani ne trebamo bojati toga da ima istinitoga i u drugim religijama ili da neke istine mi nismo dobro shvatili. Umjesto da se pred problemom istine osjećamo uplašenima i zarobljenima, trebamo se uvijek prisjetiti da „istina oslobađa“ (usp. Iv 8,32).

Zagreb, 1999.

¹⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.).

²⁰ Isto.

Zaključak

Pitanje istine, odnosno odgovora na temeljna ljudska pitanja od ključne je važnosti za čovjeka. U ovom smo radu dokazali da istina postoji, no unatoč tome pitanje je i dalje što je istinito u konkretnu slučaju. Pitanje istine, dakle, još nije riješeno. To je pogotovo jasno s filozofskoga stajališta, s onoga mjesta gdje se čovjek sam svojim snagama suočava s problemom. Ipak, rješenje možda postoji. Religije tvrde da ga posjeduju, a Isus Krist za sebe tvrdi da je upravo on Put, Istina i Život (usp. Iv 14,6). Kršćani mu vjeruju. Međutim, kršćanstvo nije jedina religija koja vjeruje da ima puninu objave. Zbog toga dijalog među religijama postaje ključni dijalog. Religije su jedine koje još uvijek tvrde da u rukama drže odgovor na pitanje smisla života. Zbog toga će se rezultati njihova dijaloga snažno odraziti i na čovjekov život. Tako bi micanje religije iz društva društvu lako moglo odnijeti smisao i temelj koji te iste religije nude. Zbog toga u međureligijskome dijalogu, ali i u dijalogu s nereligioznim ljudima, treba biti oprezan, odgovoran, ali i jako mudar. Upravo ovdje možda i leži glavna zadaća razuma. Naime, svim se naporom zauzeti za što dublje otkrivanje „zraka istine“ koje se kriju u religijama te postupno odbacivati sve ono što je u našim predodžbama o Bogu i čovjeku lažno. Crkva se u takvo istraživanje i dijalog upustila već u svojim počecima. Taj je dijalog još bolje usmjerila Drugim vatikanskim saborom, deklaracijom *Nostra aetate* i mnogim drugim dokumentima nakon Sabora. Sve to ukazuje na činjenicu kako Crkva ozbiljno shvaća svoj poziv, ali i ulogu drugih religija u društvu.

Literatura

- 1) Paul POUPARD, *Religije*, Zagreb, 2007.
- 2) ARISTOTEL, *Metafizika*, Zagreb, 1992.
- 3) Boris KALIN, *Povijest filozofije*, Zagreb, 2001.
- 4) Ivan MACAN, *Filozofija spoznaje*, Zagreb, 1997.
- 5) DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama* (28. X. 1965.).
- 5) Brian DAVIES, *Uvod u filozofiju religije*, Zagreb, 1998.
- 6) MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije* (30. IX. 1996.), Zagreb, 1999.
- 7) IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum. Enciklika svim biskupima Katoličke Crkve o odnosu vjere i razuma* (14. IX. 1998.), Zagreb, 1999.
- 8) Nikola BIŽACA, O teološkom značenju međureligijskog dijaloga, u: *Crkva u svijetu*, 44 (2009.) 2, 192–214.

...svi su narodi jedna zajednica, imaju isti iskon jer je Bog sav ljudski rod nastanio po svojoj površini zemaljskoj; svima je posljednji cilj Bog, čija se providnost i svjedočanstvo dobrote, a i naum spasenja, protežu na sve, dok se ne sjedine izabrani u svetome gradu koji će osvijetliti Božji sjaj, gdje će narodi hoditi u njegovu svjetlu.